

## **“BIBIXONIM QISSASI”DA AYOL OBRAZI VA UNING BADIY ESTETIK TALQINI**

<https://doi.org/10.70728/phil.v05.i04.027>

Mahmudova Sevaraxon  
Mahmudovasevaraxon7@gmail.com  
Qo‘qon davlat universiteti

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada Xurshid Davronning "Bibixonim Qissasi" asaridagi ayol obrazining badiiy va estetik talqini tahlil qilinadi. Bibixonim ham tarixiy shaxs, ham xayoliy qahramon sifatida ko‘rib chiqiladi. Psixologik jihatlariga, qahramonning ichki qarama-qarshiliklariga va burch va shaxsiy his-tuyg‘ular o‘rtasidagi ziddiyatga alohida e‘tibor qaratilgan. Maqolada shuningdek, ayollarning jamiyatdagi mavqei va ularning ichki dunyosining badiiy ifodasi ham o‘rganiladi. Maqolada Bibixonim obrazi ko‘p qatlamli va estetik ahamiyatga ega degan xulosaga kelish mumkin.

**Kalit so‘zlar:** ayol obrazi, badiiy talqin, tarixiy shaxs, psixologizm, fojiali unsur, estetik yondashuv, Bibixonim

## **THE IMAGE OF A WOMAN IN “THE STORY OF BIBIKHANIM” AND ITS ARTISTIC AESTHETIC INTERPRETATION**

Mahmudova Sevarahon  
Mahmudovasevarahon7@gmail.com  
Kokand State University

**Abstract:** This article analyzes the artistic and aesthetic interpretation of the female character in the work “Bibikhanim Qissasi” by Xurshid Davron. The character of Bibixonim is examined both as a historical figure and as a literary image. Particular attention is paid to the psychological aspects, internal conflicts of the heroine, and the tension between duty and personal emotions. The study also explores the role of women in society and the artistic means used to depict their inner world. The findings demonstrate that the image of Bibikhanim is multi-layered, complex, and aesthetically significant.

**Keywords:** female image, artistic interpretation, historical figure, psychologism, tragedy, aesthetic approach, Bibikhanim

## Kirish

O'zbek adabiyotida tarixiy shaxslar obrazini badiiy talqin qilish masalasi dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa mustaqillik davrida tarixga yangicha nigoh bilan qarash, tarixiy siymolarni qayta kashf etish va ularning ichki dunyosini ochib berish jarayoni jadallashdi. Bu borada Xurshid Davron ijodi alohida ahamiyat kasb etadi<sup>7</sup>. Adibning "Bibixonim qissasi" asari tarixiy asosga ega bo'lib, unda Amir Temur davri, saroy muhiti va ayniqsa Bibixonim obrazi markaziy o'rinni egallaydi. Muallif tarixiy faktlarni badiiy tafakkur orqali qayta ishlab, ayol obrazini chuqur psixologik va estetik qatlamlarda ochib beradi. Maqolada, ayol obrazi nafaqat tarixiy shaxs sifatida, balki murakkab ruhiy kechinmalarga ega inson sifatida tahlil qilinadi. Bibixonim obrazi orqali ayolning jamiyatdagi o'rni, uning ichki iztiroblari, burch va muhabbat o'rtasidagi ziddiyatlari badiiy talqin etiladi.

## Adabiyotlar tahlili

O'zbek adabiyotshunosligida tarixiy shaxslar obrazini badiiy talqin qilish masalasi keng o'rganilgan ilmiy yo'nalishlardan biridir. Ayniqsa, mustaqillik davrida tarixiy mavzularga yangicha yondashuv, tarixiy shaxslarning ichki dunyosini ochib berishga bo'lgan e'tibor kuchaydi. Bu borada Xurshid Davron ijodi muhim o'rin egallaydi. Adib o'z asarlarida tarixiy voqealarni qayta badiiy talqin qilish orqali ularni zamonaviy estetik tafakkur bilan uyg'unlashtiradi. Uning "Bibixonim qissasi" asari ham tarixiy haqiqat va badiiy to'qimaning o'zaro uyg'unligi asosida yaratilgan. Adabiyotshunos olimlar tarixiy obraz yaratishda badiiy talqinning ustuvorligini ta'kidlaydilar. Xususan, Nazarov B.ning fikricha, yozuvchi tarixiy fakti aynan takrorlamaydi, balki uni estetik qayta ishlaydi<sup>8</sup>. Bu qarash "Bibixonim qissasi"da ham o'z ifodasini topgan.<sup>8</sup> Shuningdek, Pirimmqul Qodirov tarixiy romanlar tahliliga bag'ishlangan tadqiqotlarida tarixiy shaxs obrazining yaratilishida psixologik yondashuv muhim o'rin tutishini ko'rsatadi. Uning fikricha, tarixiy qahramon faqat voqealar ishtirokchisi emas, balki ichki kechinmalarga ega inson sifatida tasvirlanishi lozim. Ayol obrazi masalasi ham o'zbek adabiyotshunosligida muhim o'rin egallaydi. Bu borada ko'plab tadqiqotchilar ayol obrazining evolyutsiyasini, uning ijtimoiy va badiiy talqinini o'rganishgan. Xususan, ayol obrazining an'anaviy (itoatkor, passiv) ko'rinishdan zamonaviy (faol, mustaqil, ichki ziddiyatlarga ega) shaklga o'tishi kuzatiladi.

## Metodologiya

Mazkur tadqiqotda "Bibixonim qissasi" asarida ayol obrazining badiiy-estetik talqinini o'rganish uchun kompleks ilmiy yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida zamonaviy adabiyotshunoslik metodlari asosida asar matni tizimli ravishda tahlil qilindi.

<sup>7</sup> Davron X. Bibixonim qissasi. — Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyoti. —B.8.

<sup>8</sup> Nazarov B. Hayot — mo'jiza. — Toshkent: Mashhur Press, 2019.

Avvalo, tadqiqotning nazariy-metodologik asosini o'zbek va jahon adabiyotshunosligida tarixiy obraz, badiiy talqin va estetik tafakkurga oid qarashlar tashkil etadi. Shu nuqtai nazardan Xurshid Davron asaridagi Bibixonim obrazi nafaqat tarixiy shaxs sifatida, balki badiiy konstruksiya sifatida ham o'rganildi.

Maqolada quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. Matnshunoslik tahlil metodi. Ushbu metod yordamida asar matni chuqur o'rganilib, undagi badiiy tasvir vositalari, obrazlar tizimi, kompozitsion tuzilma aniqlandi. Matndagi leksik va stilistik birliklar orqali ayol obrazining shakllanish jarayoni tahlil qilindi.

2. Psixologik tahlil metodi: qahramonning ichki ziddiyatlari, emotsional holatlari, ruhiy bosim va iztiroblari tahlil qilindi. Ayniqsa ichki monolog va dialoglarning funksional ahamiyati o'rganildi.

3. Tarixiylik prinsipi Asarda aks etgan voqealar va obrazlarning tarixiy asoslarini aniqlash maqsadida tarixiylik prinsipi qo'llanildi. Bu yondashuv orqali: tarixiy haqiqat, badiiy to'qima o'rtasidagi nisbat tahlil qilindi. Bibixonim obrazi real tarixiy shaxs sifatida va badiiy talqin mahsuli sifatida solishtirildi.

4. Qiyosiy-tahliliy metod asosida Bibixonim obrazi o'zbek adabiyotidagi boshqa ayol obrazlari bilan qiyoslab o'rganildi. Bu orqali ayol obrazining evolyutsiyasi, an'anaviy va zamonaviy talqin farqlari aniqlandi.

Muhokama

Mazkur tadqiqot natijalari o'zbek adabiyotshunosligidagi mavjud nazariy qarashlar bilan uyg'un holda tahlil qilindi. Baxtiyor Nazarov ta'kidlaganidek, tarixiy obraz yaratishda badiiy talqin muhim ahamiyat kasb etadi. "Bibixonim qissasi"da ham tarixiy haqiqatdan ko'ra badiiy-estetik maqsad ustuvorlik qiladi

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Bibixonim obrazi o'zbek adabiyotidagi an'anaviy ayol obrazlaridan sezilarli farq qiladi. Klassik asarlarda ayol: itoatkor, passiv, erkak obraziga bog'liq sifatida tasvirlangan bo'lsa, ushbu asarda Bibixonim: mustaqil fikrlovchi, ichki qaror qabul qiluvchi, psixologik murakkab shaxs sifatida namoyon bo'ladi. Asarda tarixiylik va badiiylik o'rtasidagi nisbat muhim masala hisoblanadi. Muallif tarixiy haqiqatni to'liq tiklashdan ko'ra, badiiy haqiqatni yaratishga intiladi. Bu esa zamonaviy adabiyotshunoslikdagi "badiiy talqin ustuvorligi" prinsipiga mos keladi.<sup>9</sup>

Natijalar

Tadqiqot jarayonida Xurshid Davron ning "Bibixonim qissasi" asarida ayol obrazi ko'p qirrali va murakkab badiiy tizim sifatida namoyon bo'lishi aniqlandi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, Bibixonim obrazi an'anaviy ayol timsolidan farqli ravishda chuqur psixologik va estetik talqinga ega. Asarda tashqi voqealardan ko'ra ichki

<sup>9</sup> Qodirov P. Tarixiy romanlar tahlili. — Toshkent, 2005.

konfliktlar yetakchi o‘rin egallaydi. Bibixonimning: ichki iztiroblari, qaror qabul qilish jarayonidagi ruhiy bosim, burch va tuyg‘u o‘rtasidagi kurash, psixologik drammatizmni yuzaga keltiradi. Qissada ayol obrazi orqali asosiy g‘oyaviy konflikt, ya‘ni burch va erkinlik o‘rtasidagi ziddiyat yoritilgan. Bibixonim saroy va jamiyat talablariga bo‘ysunadi, lekin ichki erkinlikka intiladi. Natijada u ijtimoiy tizim bilan shaxsiy “men” i o‘rtasida qoladi. Bu holat ayol obrazining fojiaiy mohiyatini belgilaydi. Asardagi masjid obrazi esa ayol qalbi va uning ichki iztiroblarining badiiy metaforasiga aylanadi. Asarda Bibixonim obrazi an‘anaviy ayol obrazlaridan qarorlar qabul qila olishi, bo‘layotgan jarayonlarga ta’sir korsata olishi bilan farq qiladi.

#### Xulosa

“Bibixonim qissasi”da ayol obrazi chuqur badiiy-estetik talqin etilgan. Bibixonim tarixiy shaxs, ayol, fojiali qahramon sifatida yaxlit obrazni tashkil etadi.

Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalarga kelindi: Bibixonim obrazi murakkab va ko‘p qirrali xarakterga ega. Asarda ayolning psixologik tasviri ustuvor ahamiyat kasb etadi. Badiiy talqinda tarixiylikdan ko‘ra estetiklik ustun turadi. Ayol obrazi orqali jamiyat muammolari ochib beriladi. Asar zamonaviy o‘zbek adabiyotida ayol obrazining yangi bosqichini ifodalaydi.

#### Foydalanilgan adabiyotlar

1. Baxtiyor Nazarov. Hayot - mo‘jiza. Adabiy-tanqidiy maqolalar. - Toshkent: Mashhur Press, 2019.
2. Normat Karimov. O‘zbek adabiyoti tarixi. - Toshkent: O‘qituvchi, 2008.
3. Odil Yoqubov. Tarixiy asarlar va zamon talqini. - Toshkent: Adabiyot va san‘at, 1988.
4. X. Davron “ Bibixonim qissasi”. - Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, 2010.